

С.І. ГАЛКІН

Державний дендрологічний парк «Олександрія» НАН України
Україна, 09113 Київська обл., м. Біла Церква-13

ВІКОВА ДІБРОВА ДЕНДРОПАРКУ «ОЛЕКСАНДРІЯ» НАН УКРАЇНИ: ІСТОРІЯ, СУЧАСНИЙ СТАН, ОПТИМІЗАЦІЯ

Висвітлено історичну значущість діброви при створенні дендропарку «Олександрія». Наведено результати багаторічних досліджень сучасного стану вікових дерев. Вивчено просторову та фітоценотичну структуру дубових насаджень.

Діброви — найбільш високопродуктивні і багаті у флористичному відношенні лісові угруповання, одні з основних рослинних формацій лісів України. На основі природних дубових насаджень створено багато українських парків, зокрема один з найбільш відомих — дендропарк «Олександрія» НАН України (площа 400,67 га). На відміну від інших ландшафтних парків, сформованих на базі дібров, в «Олександрії» дуб звичайний досі зберіг функцію домінуючої ландшафтоутворюючої породи.

Парк «Олександрія» було створено у 1793 р. [6]. На початку ХХІ ст. з причин вікового, екологічного і соціального характеру стан діброви парку як у фітоценотичному, так і в ландшафтному плані почав погіршуватися, тому актуальним завданням було вивчити кількісний склад та вікову структуру дубових насаджень, їхній сучасний стан та намітити шляхи оптимізації діброви.

Мета роботи — проведення таксаційних досліджень, детальної інвентаризації кожного вікового дерева, визначення загального і санітарного стану, фітоценотичної та ландшафтної структури вікової діброви.

Ступінь антропогенної дегресії дубових насаджень визначали за Р.А. Карпишеновою [2]. Таксаційні дослідження перестиглих дерев дуба полягали в детальному описі кожного екземпляра за 12 показника-

ми, що характеризують стан крони і стовбура. Характеристику крони і стовбура давали за модернізованими та узагальненими нами методиками [3, 5]. Ступінь ураження грибними та бактеріальними хворобами оцінювали за зовнішніми ознаками згідно з методиками лісопатологічного обстеження за трьохбальною шкалою (1 бал — малий, 2 бали — середній, 3 бали — великий) [3, 5]. Розподіл насаджень за типами ландшафтів проведено за класифікацією Л.І. Рубцова [4].

Установлено, що на початку ХХІ століття діброва дендропарку представлена насадженнями, різними за віком, умовами місцезростання, фітоценотичною та просторово-композиційною структурою. Природна вікова діброва займає в «Олександрії» центральну, історичну частину парку. Вона є віссю, на якій ґрунтується більшість ландшафтних композицій.

Основну частину діброви (понад 70%) займає діброва так званого лісового типу ландшафту, в якій дуб звичайний зростає разом з іншими аборигенними паркоутворюючими породами — кленом гостролистим (*Acer platanoides* L.) та польовим (*A. compestre* L.), ясенем звичайним (*Fraxinus excelsior* L.), липою серцелистою (*Tilia cordata* Mill.). Близько 30% площі діброви займає діброва паркового типу — чиста трав'яниста діброва без підліску та ІІ ярусу, в складі травостою якої переважають злакові рослини.

За середніми показниками по дендропарку у різних типах насаджень більшість дубів характеризуються відносно високими показниками густоти і розміром крони — відповідно 94,3 та 90,3% від загальної кількості дубів (табл. 1).

Більшість дубів (96,0%), які зростають у насадженнях різних типів, мають сухі гілки. В насадженнях лісового типу відмирання гілок у нижній і середній частині крони пов'язано зі значним боковим затіненням. Всихання гілок дубів насаджень діброви паркового типу, ймовірно, зумовлено значним розвитком трав'янистого покриття, насамперед злакового, який, як відомо, сильно конкурує з деревами за елементи мінерального живлення та вологу. Не виключаються також інші причини: гальмування росту одних гілок іншими та розвиток у вікових дерев грибних хвороб [1].

Суховершинність дубів в її типовому прояві (коли всихає тільки верхівка, а інша частина крони залишається живою) в насадженнях як лісового, так і паркового типу спостерігалась дуже рідко.

В табл. 2 наведено дані щодо розподілу вікових дерев дуба за показниками уражень стовбура хворобами. Зовнішнім проявом пошкоджених дерев є дупла і плодові тіла. Зафіксовано також приховані пошкодження стовбура, які визначали за допомогою так званої звукової проби.

Дупла виявлено у середньому у 13,3% дерев дендропарку. Різницю в кількості дерев з дуплами між насадженнями різної структури не виявлено. Дуби пошкоджені дуплами переважно у нижній (до 75% дерев) і частково у середній (до 25%) частині стовбура. Більшість дерев характеризувалися наявністю одного дупла. Понад 50% дерев мали великі за розміром дупла (понад 20 см завдовжки); середні (11–20 см завдовжки) або менші (до 10 см завдовжки) дупла — приблизно однакова кількість дерев. Лише у 10–12% дерев дупла запломбовані, але багато з них потребують повного або часткового ремонту.

Плодові тіла виявлено у середньому у 9,5% дерев, причому таких дубів у насадженнях паркового типу було приблизно вдвічі більше, ніж у насадженнях лісового типу (13,1% проти 7,7%). На більшості дерев кількість плодових тіл є невеликою. Розташовані вони переважно в середній і нижній частині стовбура.

За звуковою пробою гнилі виявлено у 9,1% дубів. Гнилі слід віднести до найбільш небезпечних стовбурових хвороб перестиглих дубів. Вони знижують вітростійкість дерев, а отже, і їхню довговічність.

У 4,5% дубів виявлено також іншу небезпечну грибну хворобу — некроз стовбура. В кінцевій стадії розвитку вона спричиняє відшарування кори і заболонну гниль у периферичній частині стовбура. Понад 40% уражених дубів характеризувалися великими за розміром пошкодженнями (понад 1 м завдовжки), майже стільки ж — середніми (0,6–1,0 м завдовжки), близько 20% — невеликими ураженнями (до 0,5 м завдовжки). У більшості випадків ураження розташовані у нижній частині стовбура.

Тріщини як наслідок розтріскування стовбура під час сильних морозів виявлено у незначній кількості дубів (0,7%). Тріщини мають різні розміри (від 1 до 5 м і більше), проте понад 50% дубів мають відносно невеликі тріщини (1–3 м). Розташовані вони в нижній і середній частині стовбура. Небезпечність цих пошкоджень полягає у тому, що вони можуть сприяти зараженню дерев хворобами.

Помітне розповсюдження на стовбурах старих дубів отримала бактеріальна хвороба поперечний рак. Цією хворобою вражено 9,9% дубів дендропарку. На більшості дерев (понад 60%) виявлено по одному раковому утворенню, на решті — по 2–3. На 90% дубів ракові утворення мали невеликі і середні розміри (до 0,7 обводу стовбура). Розташовані здуття переважно в нижній частині стовбура. Стовбури 10,3% дубів ушкоджені раковими утвореннями округлої форми — наростами, розташованими

Таблиця 1. Розподіл старовікових дерев дуба звичайного в дендропарку «Олександрія» за показниками розвитку і стану крони

№ кварталу	№ виділу	Площа виділу, га	Кількість дерев	Кількість дубів з різними показниками розвитку і стану крон, % від загальної кількості													
				Густота			Розміри			Водяні пагони (кількість)			Сухі гілки (кількість)				
				невелика	середня	велика	невеликі	середні	великі	відсутні	невелика	середня	велика	відсутні	невелика	середня	велика
I. Насадження лісового типу																	
А. Насадження рівнинних місцеположень																	
6	3	0,5	25	—	72,0	28,0	12,0	68,0	20,0	84,0	12,0	—	4,0	—	56,0	40,0	4,0
6	4	1,1	68	1,5	26,5	72,0	4,4	19,1	76,5	25,0	30,9	35,3	8,8	1,5	73,5	17,6	7,4
13, 7	8	6,0	302	7,0	48,5	44,5	10,0	63,4	26,6	81,5	10,2	7,3	1,0	2,3	55,0	31,8	10,9
14	9	1,7	109	7,3	42,2	50,5	17,4	45,9	36,7	51,4	20,2	19,2	9,2	0,9	51,4	23,9	23,8
20	10	0,7	38	2,6	44,8	52,6	18,4	36,8	44,8	50,0	23,7	15,8	10,5	13,1	42,2	26,3	18,4
14, 8	11	3,7	171	2,3	48,0	49,7	9,9	40,4	49,7	65,5	13,4	16,4	4,7	1,2	42,1	35,7	21,0
8	13	0,6	39	2,6	76,9	20,5	10,3	71,8	17,9	82,0	15,4	2,6	—	—	28,2	51,3	20,5
27	17	0,6	31	12,9	48,4	38,7	9,7	51,6	38,7	64,5	12,9	16,1	6,5	—	45,1	35,5	19,4
15,9	18	1,0	45	2,2	77,8	20,0	6,7	77,8	15,5	91,1	6,7	2,2	—	2,2	71,0	20,0	6,8
15	22	0,8	58	5,2	67,2	27,6	10,3	51,7	38,0	51,7	22,4	22,4	3,5	5,2	77,6	15,5	1,7
15	23	0,3	25	4,0	28,0	68,0	—	48,0	52,0	40,0	52,0	—	8,0	16,0	68,0	16,0	—
19, 12	26	2,6	200	8,0	35,0	57,0	8,0	37,5	54,5	40,0	31,0	21,5	7,5	1,0	56,0	30,5	12,5
Середні показники по А		19,6	1111	5,5	47,1	47,4	10,0	49,6	40,4	61,6	18,9	14,7	4,8	2,3	54,5	29,6	13,6
Б. Насадження схилів балок																	
6	1	3,7	204	7,8	57,9	34,3	10,8	43,1	46,1	88,7	5,9	3,9	1,5	0,5	47,5	37,3	14,7
6, 11	6	0,5	34	2,9	73,6	23,5	5,9	44,1	50,0	88,2	8,8	3,0	—	—	58,8	35,3	5,9
27	16	0,2	26	3,8	65,4	30,8	11,5	42,3	46,2	73,1	11,5	11,5	3,9	—	57,7	38,5	3,8
9, 15	19	3,5	67	1,5	55,2	43,3	—	31,3	68,7	71,6	25,4	3,0	—	19,4	61,2	13,4	6,0
16	20	0,5	38	—	57,9	42,1	2,6	34,2	63,2	57,9	34,2	7,9	—	21,2	57,8	18,4	2,6
15	21	0,3	28	—	78,6	21,4	3,6	60,7	35,7	78,6	17,9	3,5	—	17,9	67,9	7,1	7,1
19, 25	24	1,8	34	2,9	67,7	29,4	5,8	38,3	55,9	100,0	—	—	—	—	26,4	55,9	17,7
19, 25	25	1,4	61	11,5	73,8	14,7	13,1	54,1	32,8	98,4	—	1,6	—	3,3	45,9	34,4	16,4
31	28	0,5	12	—	50,0	50,0	—	8,3	91,7	91,7	8,3	—	—	—	50,0	41,7	8,3
26	30	0,3	27	11,1	22,2	66,7	11,1	25,9	63,0	85,2	7,4	3,7	3,7	—	44,4	29,7	25,9
Середні показники по Б		Σ 12,7	Σ 531	5,6	60,5	33,9	7,9	41,2	50,9	84,7	10,6	3,8	0,9	5,5	50,7	31,8	12,0
Середні показники по I (А+Б)		Σ 32,3	Σ 1642	5,5	51,4	43,1	9,3	46,9	43,8	69,1	16,2	11,2	3,5	3,3	53,2	30,3	13,2
II. Насадження паркового типу																	
6, 11	5	0,8	39	5,1	35,9	59,0	2,6	35,9	61,5	7,7	15,4	41,0	35,9	2,6	71,8	20,5	5,1
12, 6, 7, 19, 20	7	6,3	493	7,3	39,6	53,1	12,2	41,6	46,2	9,3	16,0	30,9	43,8	5,1	64,1	19,3	11,5
8, 15	12	0,5	62	5,0	33,9	61,1	6,4	59,7	33,9	19,3	22,6	32,3	25,8	12,9	62,9	16,1	8,1
15	14	0,3	20	—	60,0	40,0	20,0	55,0	25,0	75,0	15,0	5,0	5,0	5,0	70,0	20,0	5,0
14, 27	15	0,7	38	—	42,1	57,9	7,9	31,6	60,5	15,7	23,7	29,0	31,6	5,3	78,9	13,2	2,6
Середні показники по II		Σ 8,6	Σ 652	6,1	39,6	54,3	11,0	42,8	46,2	9,5	17,0	30,7	42,8	5,6	65,3	18,7	10,4

Таблиця 2. Розподіл старовікових дерев дуба звичайного в дендропарку «Олександрія» за показниками уражень стовбура хворобами і пошкодженнями

№ кварталу	№ виділу	Площа виділу, га	Кількість дерев	Кількість дубів з ураженням стовбура хворобами і пошкодженнями, % від загальної кількості								
				Дупла	Плодові тіла	Гнилі, звукова проба	Некроз кори	Тріщини	Поперечний рак	Нарости	Відсутність однієї верхини	
I. Насадження лісового типу												
А. Насадження рівнинних місцеположень												
6	3	0,5	25	4,0	8,0	—	4,0	—	4,0	36,0	4,0	
6	4	1,1	68	7,4	8,8	4,4	—	1,5	4,4	8,8	—	
13, 7	8	6,0	302	14,2	10,9	6,0	3,0	0,3	13,9	7,9	1,3	
14	9	1,7	109	10,1	3,7	8,3	3,7	—	13,8	9,2	4,6	
20	10	0,7	38	10,5	7,9	10,5	2,6	—	7,9	13,2	—	
14, 8	11	3,7	171	13,5	7,6	2,9	2,3	—	14,6	8,8	0,6	
8	13	0,6	39	10,3	—	7,7	5,2	—	5,2	2,6	—	
27	17	0,6	31	25,8	3,2	12,9	—	—	9,7	3,2	3,2	
15, 9	18	1,0	45	6,7	8,9	2,2	4,5	2,2	4,5	4,5	—	
15	22	0,8	58	17,2	5,2	3,4	—	1,7	13,8	—	1,7	
15	23	0,3	25	20,0	4,0	—	16,0	—	8,0	—	—	
19, 12	26	2,6	200	10,5	3,0	9,5	1,5	0,5	5,0	16,0	2,0	
Середні показники по А		Σ 19,6	Σ 1111	12,4	7,4	6,1	2,7	0,5	10,4	10,4	1,5	
Б. Насадження схилів балок												
6	1	3,7	204	18,6	12,3	9,3	5,9	2,6	5,9	17,2	1,0	
6, 11	6	0,5	34	8,8	5,9	5,9	3,0	—	14,7	14,7	—	
27	16	0,2	26	15,4	3,8	15,4	—	—	15,4	11,5	—	
9, 15	19	3,5	67	9,0	4,5	9,0	6,0	—	4,5	7,5	—	
16	20	0,5	38	5,3	—	5,3	—	—	5,3	18,4	—	
15	21	0,3	28	10,7	7,1	7,1	7,1	—	3,5	—	3,5	
19, 25	24	1,8	34	14,7	5,9	11,8	20,6	—	14,7	5,9	—	
19, 25	25	1,4	61	26,2	14,8	37,7	19,7	3,3	4,9	11,5	1,6	
31	28	0,5	12	16,7	8,3	16,7	—	—	8,3	8,3	8,3	
26	30	0,3	27	18,5	—	22,2	7,4	3,7	25,9	3,7	—	
Середні показники по Б		Σ 12,7	Σ 531	15,8	8,5	13,2	7,5	0,8	8,1	12,4	0,9	
Середні показники по I (А + Б)		Σ 32,3	Σ 1642	13,5	7,7	8,4	4,3	0,5	9,7	11,0	1,3	
II. Насадження паркового типу												
6, 11	5	0,8	39	17,9	2,6	10,3	12,8	2,6	2,6	—	2,6	
12, 6, 7, 19, 20	7	6,3	493	11,2	16,6	11,0	3,5	1,0	9,9	9,7	3,0	
8, 15	12	0,5	62	16,1	4,8	3,2	—	—	6,5	3,3	—	
15	14	0,3	20	—	10,0	5,0	10,0	—	25,0	10,0	—	
14, 27	15	0,7	38	18,4	2,6	21,1	13,2	—	13,2	2,6	7,9	
Середні показники по II		Σ 8,6	Σ 652	12,1	13,1	10,6	4,5	0,9	9,7	8,1	2,9	

переважно в нижній і середній частині стовбура. Більшість дубів мають по 2–5 наростів. Поперечний рак і нарости не спричиняють раптової загибелі дерев.

Аналіз загального стану дерев свідчить, що значні дефекти розвитку крони (дуже рідка і мала за розмірами крона, велика або значна кількість сухих гілок у верхній частині, зламана одна з верхівок) і хвороби стовбура (гнилі, тріщини, але не поперечний рак і нарости) мають місце у 40,4% вікових дубів дендропарку. При цьому, на 57,3% дубів виявлено тільки по одному дефекту розвитку крони або ураженню стовбуровими хворобами, по 2 дефекти або ураження мають 29,3% дубів, по 3 і більше — 10,0–0,6%.

Понад 20% дубів пошкоджені внутрішніми і поверхневими гнилями, які становлять певну небезпеку для подальшого існування дерев. Цьому можна запобігти, вживши санітарно-оздоровчих заходів.

Результати проведених досліджень свідчать про те, що, незважаючи на перестиглий вік дерев, сучасний стан дубів можна вважати в цілому задовільним. Більшість перестиглих дубів характеризуються добре розвиненим фотосинтезуючим апаратом, який забезпечує високий рівень їхньої життєдіяльності.

На рис. 1 наведено розподіл діброви за віком. Діброва дендропарку загальною площею 44,6 га складається з двох територіально відокремлених і нерівнозначних за

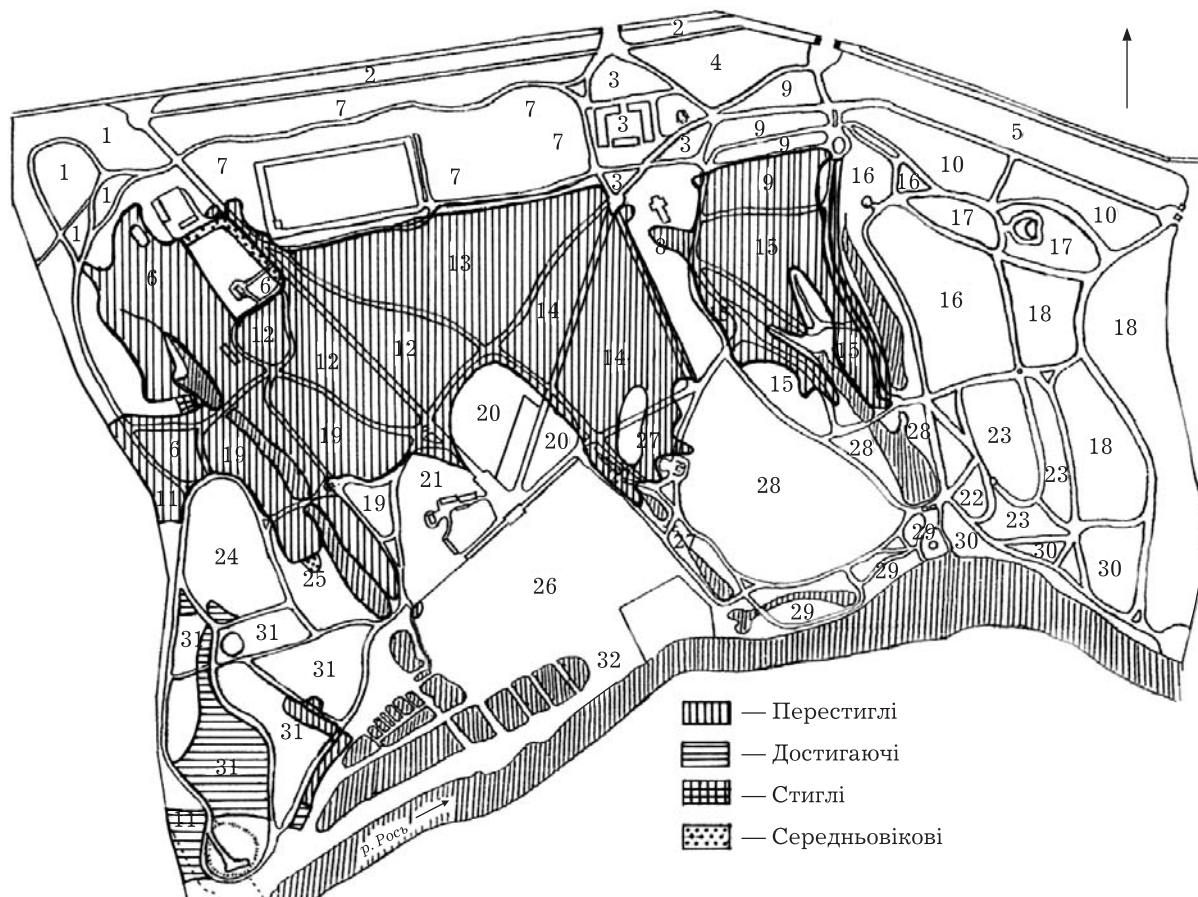

Рис. 1. Розподіл діброви за віком (цифрами позначено виділи)

площею масивів. Перший, площею 40,5 га, займає середнє положення в загальній ландшафтній композиції парку і представлений перестиглими насадженнями. Цей масив є унікальною пам'яткою природи та садово-паркового мистецтва. Він має велику флористичну і художньо-естетичну цінність. З 2002 року віковій діброві надано статус Національного надбаня України.

Інший масив, площею 4,1 га, розташований у південно-західній частині парку і представлений досягаючими, стиглими і частково перестиглими насадженнями. Середньовікові насадження зростають на площі 0,4 га (0,9 % від загальної площі діброви), досягаючі — на площі 3,5 га (7 %), стиглі — на площі 0,2 га (0,4 %). Більшість

насаджень дуба досягли перестиглого віку. Вони займають площу 40,5 га, або 91,7 % від загальної площі діброви.

У межах одного і того самого виділу зростають дерева, різні за віком. Переважно в насадженнях ростуть дуби XII класу віку (220–240-річні), однак чимало дерев досягли більшого віку — 250–300 років, а деякі — навіть 400–500 років. Діаметри багатьох дерев становлять 1,5–2,0 м.

У діброві виділяються насадження різної фітоценотичної і ландшафтної структури, які відрізняються за формою і складом деревостану, наявністю, кількісним і якісним складом нижчих ярусів, об'ємно-просторовою характеристикою, ступенем рекреаційної деградації (рис. 2).

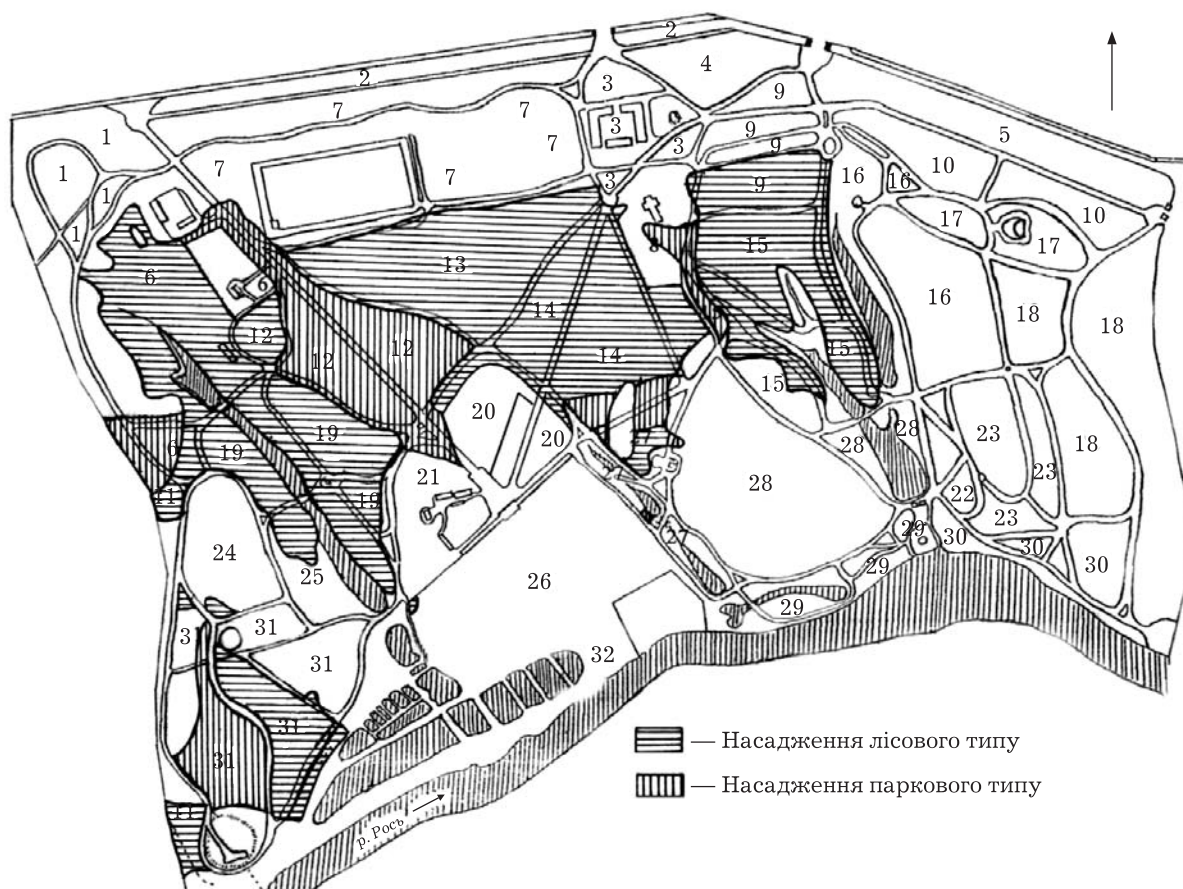

Рис. 2. Розподіл діброви за фітоценотичною і ландшафтною структурою (цифрами позначено виділи)

У діброві лісового типу трапляються насадження за участю тільки дуба, іноді з незначною кількістю інших порід у I ярусі, з II деревним ярусом або без нього, з підростом, типовим або нетиповим для насаджень підліском і трав'янистим покривом, з добре або мозаїчно вираженою листовою підстилкою. В ландшафтному відношенні — це закриті простори з вертикальною зімкненістю крон. Їхня площа становить 35,6 га, або 79,8% від загальної площі діброви дендропарку.

Дубові паркові насадження лісового типу значною мірою наближені до природних, що зумовлює їхню біологічну стійкість і довговічність.

Для насаджень паркового типу характерні монодомінантні одноярусні насадження з дуже рідким підліском або без нього та добре розвинений широколистно-злаковий трав'янистий покрив (площа 9,0 га, або 20,2% від загальної площі діброви). Ці насадження належать до порушених і сильно порушених дібров, проте один з важливих показників цієї стадії — стежкова мережа — відсутній. Тип ландшафту — закритий простір, насадження з горизонтальною зімкненістю крон і часто з нерівномірним розташуванням дерев. Завдяки наявності вікон і прогалів створюються об'ємно-просторові ефекти, підсилюється гра світла й тіні, що надає таким насадженням особливої привабливості.

Деревостан переважної більшості виділів перестиглих насаджень лісового типу має двох'ярусну структуру. В деревостан частини виділів насаджень паркового типу, які колись були одноярусними, садівниками невиправдано було введено II ярус, або він з'явився природно — через відсутність догляду.

За складом порід I ярусу більшість таксаційних виділів характеризуються чистими деревостанами, тобто насадженнями з абсолютним переважанням дуба звичайного. Лише в деяких виділах у деревостані присутні інші види (10% за об'ємом деревини: ясен звичайний або липа серцелиста).

I тільки в одному невеликому за площею (0,2 га) виділі клен гостролистий і ясен звичайний входять до складу насаджень в значно більшій кількості (відповідно 30 і 10%).

Середня висота дубів в усіх виділах — 26–27 м, однак середні діаметри дерев дуба значно відрізняються в різних виділах — від 68 до 114 см. Для I ярусу насаджень характерна різна повнота (за сумою площ перерізів). До насаджень з низькою повнотою належить один виділ з повнотою 0,4, з середньою повнотою (0,5–0,7) — 9 виділів, з високою повнотою (0,8–1,0) — 10 виділів. Повнота деяких виділів становить 1,7–2,4, тобто є надмірно високою. Перевищення повноти 1,0 на 0,1–0,2 у насадженнях держлісфонду трапляється досить рідко. В насадженнях старовинних парків, де метою не є отримання деревини, такі явища цілком припустимі. Бонітет усіх насаджень — III, тобто дубові насадження дендропарку належать до середньобонітетних.

У середньому в перестиглих насадженнях лісового типу зростає 51 дуб на 1 га, у тому числі в насадженнях рівнинних місцеположень — 57 дерев на 1 га, в насадженнях схилів балок — 42 на 1 га. Значно більше старих дубів на 1 га припадає в насадженнях паркового типу — 76, тобто на 50% більше. Тут дуби ростуть значно щільніше, ніж у насадженнях лісового типу.

У II ярусі перестиглих дубових насаджень переважають клени гостролистий і польовий, часто трапляються липа серцелиста, ясен звичайний, у деяких виділах — граб звичайний, іноді груша звичайна, яблуня лісова, робінія звичайна. Вік дерев II ярусу — 40–90 років. Іноді в II ярусі ростуть і більш старі (120–150 років) дерева клена гостролистого і липи серцелистої. II ярус найчастіше має невелику повноту: 0,3–0,4, рідше — 0,5 або вищу.

У підрості насаджень переважають клени гостролистий і польовий, на окремих ділянках трапляються також ясен звичайний та липа серцелиста.

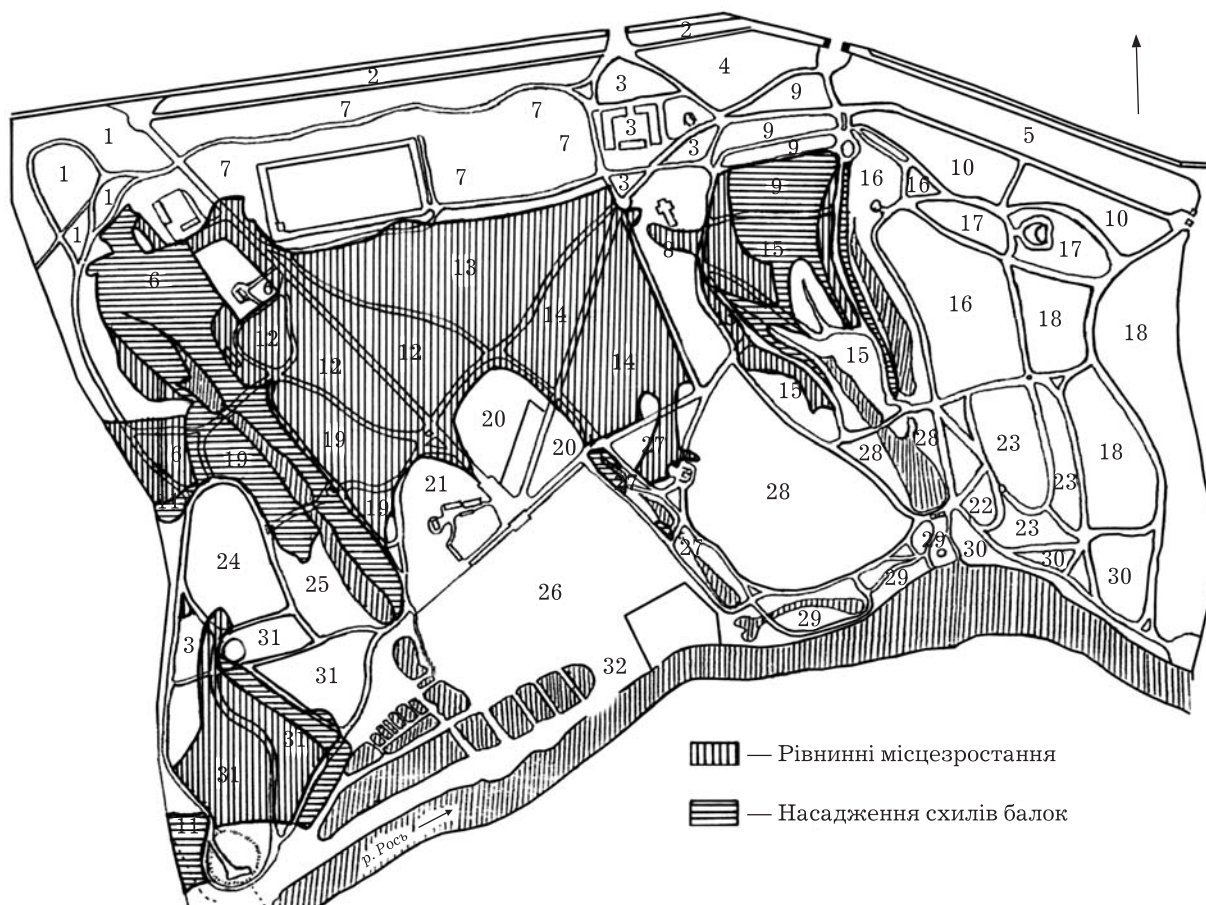

Рис. 3. Розподіл діброви за рельєфом місцевості (цифрами позначено виділи)

Підріст має різний вік (від 1 до 8–12 років), різну висоту (0,3–8–10 м), різну густоту. Однак у деяких виділах утворюються доволі значні за розмірами і густотою зарості підросту не дуже високої якості. Сходи дуба звичайного трапляються рідко.

Таким чином, наявність доброго відновлення другорядних порід за відсутності відновлення едифікатора та невтручання в цей процес людини, безумовно, в майбутньому призведе до небажаної заміни найбільш цінних, високодекоративних дубових насаджень парку на менш декоративні, менш стійкі і менш довговічні насадження супутників дуба. Цього не можна допустити.

У підліску багатьох виділів переважає бузина чорна (*Sambucus nigra* L.), часто

трапляються бруслина європейська (*Euonymus europaea* L.), глід гладенький (*Crataegus leiomonogyna* Klok.), свидина біла (*Swida alba* (L.) Opiz), іноді жимолость татарська (*Lonicera tatarica* L.), калина гордовина (*Viburnum lantana* L.), клен татарський (*Acer tataricum* L.). Підлісок різної густоти і розміщення. Бузина чорна в багатьох місцях утворює густі зарості.

У трав'янистому покриві, поряд з типовими дібровними видами (яглиця звичайна (*Aegopodium podagraria* L.), фіалка біла (*Viola alba* Bess.), медунка темна (*Pulmonaria obscura* Dumort.), зірочник гайовий (*Stellaria nemorum* L.) та ін.), з'явилися невластиві цим насадженням рослини, такі як розрив-трава дрібноквіткова (*Impatiens parviflora* DC.),

кропива дводомна (*Urtica dioica* L.), буги́ла лісова (*Anthriscus silvestris* (L.) Hoffm.), які іноді утворюють густі зарості.

За типом рельєфа дубові насадження належать до рівнинних місцезростань площею 30,9 га (69,3% від загальної площі діброви) і насаджень схилів балок площею 13,7 га (30,7%) (рис. 3). Здебільшого це круті (30–60°), рідше — пологі (10–15°) схили різних експозицій Західної, Центральної і Східної балок. Рельєф, як екологічний фактор, що впливає на світло, тепло, вологу і поживні речовини, значною мірою визначає структуру і стан дубових насаджень.

З метою оптимізації території вікової діброви рекомендуємо провести на всій території видалення всохлих і всихаючих (IV клас життєздатності) старих дубів та дерев супутніх порід. Вжити заходів з індивідуального захисту і лікування старих дубів: обрізання сухих та пошкоджених гілок, видалення плодкових тіл дереворуйнуючих грибів, пломбування дупел, дезінфекція і покриття олійною фарбою некротичних зон на стовбурах.

У виділах насаджень паркового типу необхідно провести вирубку самосівних дерев II ярусу і чагарників та оптимізацію трав'янистого покриву, зокрема видалення заростей кропиви дводомної.

В усіх виділах насаджень лісового типу провести видалення дерев II ярусу, які ростуть близько до старих дубів і своїми верхівками врастають в їхні крони. Розчистити густі зарості чагарників і підросту.

У виділах насаджень лісового типу, які зростають на схилах балок, з метою уникнення руйнування ґрунту крутих схилів провести видалення похилених дерев у бік дна балки. Для запобігання ерозії ґрунту необхідно також зберегти достатню кількість кущів, які ростуть на схилах балок.

1. Алексеев И.А. Использование годичного отпада как метода оценки и прогноза санитарного состояния при лесопатологическом мониторинге // Проблемы лесопатологического мониторинга в таежных лесах европейской части СССР: Тез. докл. 1-й Всесоюз. конф. — Петрозаводск: Карельский НЦ АН СССР, 1991. — С. 3–4.

2. Карпишова Р.А. Дубравы лесопарковой зоны Москвы. — М.: Наука, 1967. — 104 с.

3. Осипов В.В., Селочник Н.Н., Ильющенко А.Ф. и др. Состояние дубрав Лесостепи. — М.: Наука, 1989. — 232 с.

4. Рубцов Л.И. Садово-парковый ландшафт. — К.: Изд-во АН УССР, 1956. — 211 с.

5. Тюльпанов Н.М. Лесопарковое хозяйство. — Л.: Стройиздат, 1975. — 160 с.

6. Aftanazy R. Materiały do dziejów rezydencji / Pod redakcją A.J. Baranowskiego. Tom XI A. Dawne województwo kijowskie. Uzupełnienia do tomów I–XI. — Warszawa, 1993. — 719 s.

Рекомендував до друку С.І. Кузнецов

С.І. Галкін

Государственный дендрологический парк «Александрия» НАН Украины, Украина, г. Белая Церковь

ВЕКОВАЯ ДУБРАВА ДЕНДРОПАРКА «АЛЕКСАНДРИЯ» НАН УКРАИНЫ: ИСТОРИЯ, СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ, ОПТИМИЗАЦИЯ

Освещена историческая значимость дубравы при создании дендропарка «Александрия». Приведены результаты многолетних исследований состояния вековых деревьев. Изучена пространственная и фитоценотическая структура дубовых насаждений.

S.I. Galkin

State Dendrological Park *Alexandria*, National Academy of Sciences of Ukraine, Ukraine, Bila Tserkva

THE SECULAR OAK'S FOREST OF THE DENDROLOGICAL PARK ALEXANDRIA OF THE NAS OF UKRAINE: HISTORY, MODERN STATE, OPTIMIZATION

The paper highlighted the historic importance of oak to create Dendrological Park *Alexandria*. The results of many years of research on the modern state of old trees. The spatial and phytocoenotic structure of oak stands were investigated.